

Beslut

efter kvalitetsgranskning av grundskolors
arbete med jämställdhet vid Vallhamraskolan
i Partille kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av grundskolors arbete med jämställdhet. Syftet är att granska om det bedrivs ett långsiktigt jämställdhetsarbete på grundskolor där det finns risker i detta arbete. Begreppet risker innebär att urvalet består av grundskolor som tidigare haft brister i tillsynen inom områdena trygghet och studiero, åtgärder mot kränkande behandling och/eller värdegrundsarbete. Ett särskilt fokus finns på kopplingen mellan jämställdhetsarbetet och trygghet för alla elever.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?
 - a. I vilken utsträckning arbetar rektor för att utveckla och integrera jämställdhetsarbetet i hela skolans organisation samt kopplar detta arbete till en trygg skolmiljö?
 - b. I vilken utsträckning har rektor skapat kontinuitet i jämställdhetsarbetet, genom bestående strukturer, ett kontinuerligt uppföljningsarbete och även kopplat detta arbete till en trygg skolmiljö?
2. I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen.

Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av *författningar inom skolområdet*, *Skolverkets allmänna råd*, *forskningsöversikter* samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade *tillsyns- och granskningsverksamhet*. Avgränsningar har gjorts inom respektive bedömningsområde. Skolinspektionen gör i sin granskning därför inte anspråk på att vara allomfattande. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2.

Granskningen genomförs i 30 utvalda verksamheter, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Vallhamraskolan i Partille kommun, ingår i denna granskning. Granskningen av Vallhamraskolan omfattar årskurserna 7-9.

Skolinspektionen besökte Vallhamraskolan den 11-12 september 2019. Besöket genomfördes av Anna Alm och Fredrik Holmquist. Intervjuer har genomförts med elever, lärare, elevhälsa, övrig skolpersonal och rektor. Observationer har genomförts på lektioner och i övrig skolmiljö.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området.

Beslut

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande områden.

Bedömningsområde 1: I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?

Skolinspektionen bedömer att rektorn inte leder ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete.

- Rektor behöver utveckla ett långsiktigt jämställdhetsarbete som utgår från identifierade behov på skolan. Ett sådant arbete behöver omfatta hela skolans organisation samt integreras och synliggöras i de ordinarie arbetsprocesserna kring trygghet och värdegrund. I detta ingår att skolans personal och elever görs delaktiga i framtagandet och genomförandet av insatser på området.

Bedömningsområde 2: I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Skolinspektionen bedömer att lärare och skolans övriga personal i viss mån bedriver ett arbete för att elever ska mötas och ges en jämställd och trygg skolmiljö.

- Skolpersonalen behöver regelbundet synliggöra och kritiskt granska normer kring kön i den egna verksamheten, i syfte att skapa en jämställd och trygg skolmiljö. I detta ingår att rektor ger förutsättningar för lärare att diskutera hur normer och förväntningar gällande kön kommer till uttryck i undervisningssituationen. Det kan exempelvis handla om att personalen ges möjlighet att diskutera och reflektera över sina egna föreställningar om kön i relation till skolans värdegrund, att personalen diskuterar hur normer och förväntningar gällande kön kommer till uttryck i bemötande av elever och elevers bemötande av varandra, och att personalen diskuterar hur normer och förväntningar kring kön påverkar elevernas trygghet på skolan.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 21 maj 2020 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och effekterna av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till skolinspektionen.lund@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 156, 221 00 Lund. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2018:10842) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

1. I vilken utsträckning leder rektor ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete?

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor, utifrån kartläggning och analys av relevanta jämställdhetsområden, arbetar för att utveckla och integrera jämställdhetsarbetet i hela skolans organisation samt kopplar detta arbete till en trygg skolmiljö. Vidare granskas i vilken utsträckning rektor har skapat kontinuitet i jämställdhetsarbetet genom bestående strukturer och ett kontinuerligt uppföljningsarbete.

Skolinspektionen bedömer att rektorn inte leder ett aktivt och långsiktigt jämställdhetsarbete och att rektorn därmed inte heller har skapat kontinuitet i ett sådant arbete. Även om skolans personal i viss utsträckning har identifierat vissa mönster relaterade till trygghet, visar granskningen att rektorn inte främst analyserar sådana mönster ur ett jämställdhetsperspektiv.

Rektors kartläggning och analys av jämställdhetsområden med koppling till en trygg skolmiljö

Granskningen visar att rektorn använder olika metoder för att regelbundet kartlägga elevers trygghet och trivsel på skolan, men att rektorns kartläggning och analys av resultaten inte tydligt sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Granskningen visar även att rektorn inte följer upp några övriga jämställdhetsaspekter kopplade till trygghet och värdegrundsfrågor. Rektorn uppger i intervju att hen regelbundet kartlägger elevernas trygghet med hjälp av två olika trygghetsenkäter där resultaten redovisas könsuppdelat. Det finns dels en regionövergripande enkät som görs av samtliga nior i Göteborgsregionen och skolenheten har också en egen trygghetsenkät som görs en gång per termin i alla årskurser. Enligt elevhälsans representanter finns det mycket information i enkäterna som skulle kunna vara intressant att jobba vidare med ur ett jämställdhetsperspektiv men elevhälsans representanter säger att det för närvarande inte finns tid för detta i skolans arbete.

När det gäller kränkingsärenden på skolan säger lärarna att deras intryck är att det främst är pojkar som kränker flickor men tillägger att det även sker många kränkningar mellan pojkar. Elevhälsan däremot säger att det till större del är pojkar som blir utsatta för kränkningar. Rektorn säger att kränkningar ofta sker mellan pojkar men att det även finns exempel på att flickor blivit utsatta för kränkningar av pojkar. Däremot har rektorn inte systematiskt kartlagt könsrelaterade kränkningar och sexuella trakasserier men att en av enkäterna visat, att flickor uppger att de blivit utsatta för sexistiska kommentarer av pojkarna. Det har vidare genom enkätsvaren också visat sig att det har förekommit uppgifter om att kränkningar, speciellt av flickor, skulle ha skett på internet genom att

kränkande bilder cirkulerat. Rektorn säger att hen och kuratorn inte kommit fram till hur kränkningar på nätet ska hanteras.

Det framgår vidare av intervju med rektorn att hen inte systematiskt följer upp några jämställdhetsaspekter av skolans verksamhet i övrigt, såsom personalens bemötande av pojkar respektive flickor eller lärarnas arbete för att förmedla jämställdhet i undervisningen.

Spridning av resultat från kartläggningarna

Granskningen visar att rektor visserligen ser till att resultat från kartläggningar vid behov sprids till vissa mentorer och representanter för elevhälsan, men granskningen visar samtidigt att personalen inte analyserar resultaten utifrån ett köns- eller jämställdhetsperspektiv. Granskningen visar vidare att övrig personal inte får kännedom om resultaten från kartläggningar och enkäter.

Granskningen visar att rektorns kartläggningar kring trygghet och värdegrund redovisas och kommuniceras med en del av skolans personal. Rektorn uppger att det bara är elevhälsan som får kännedom om enkätresultaten och de anmälningar som kommer in. Rektorn berättar vidare att om det behövs informeras mentorn eller trygghetsteamet, men då endast om det handlar om att specifika insatser kring värdegrund behövs. Ibland är elevrådet inkopplat ifall rektorn i sin analys av enkäter och annan kartläggning uppmärksammat att det finns olika uppfattningar och upplevelser utifrån kön. Enligt rektorn handlade det senast om att det förekommit sexistiska kommentarer mot flickorna från pojkarna.

Granskningen visar att personalen inte är med och analyserar resultaten från rektors kartläggningar kring trygghet och jämställdhet på skolan, men att viss personal ändå har en bild av elevernas trygghet utifrån enkätsvaren. Lärarna säger att resultaten av det som kommit fram i kartläggningarna diskuteras genom spontana diskussioner i arbetslaget men inte i kollegiet som helhet. Representanter från elevhälsan uppger att de visserligen känner till resultatet av kartläggningarna men att de inte varit med och analyserat resultaten. Vidare finns det skolpersonal som uppger att de inte får kännedom om resultaten från kartläggningarna.

Rektors arbete för att utifrån kartläggningarna utveckla skolans jämställdhetsarbete och skapa en trygg skolmiljö

Granskningen visar att rektorn inte leder ett jämställdhetsarbete utifrån de genomförda kartläggningarna av elevers trygghet. Rektorn har därmed inte heller integrerat ett sådant arbete i organisationen och de ordinarie arbetsprocesserna. Det framgår av granskningen att rektorn inlett ett arbete kring normkritiska förhållningssätt men att detta ännu inte omfattar hela skolans personal. Lärare, elevhälsans representanter och övrig skolpersonal uppger att de inte känner till några planerade insatser kring jämställdhet eller något jämställdhetsarbete som leds av rektorn. Rektorn bekräftar detta i intervju och säger att hen på skolan inte driver något uttalat jämställdhetsarbete. Rektorn berättar dock att skolan under föregående termin har arbetat med normkritiskt tänkande genom att lärarna har fått lyssna på en föreläsning om normkritiskt tänkande som hölls av skolans kurator. Arbetet med normkritiskt tänkande är ett av skolans fokusområden och tangerar jämställdhetsfrågor, säger representanter för elevhälsan. Enligt rektorn är detta normkritiska arbete ett resultat av att det under föregående läsår skett en rad

kränkningar med främlingsfientligt inslag på skolan. Rektorn säger att hen nu inväntar information från en annan skola om hur de arbetar förebyggande med sitt trygghetsarbete och därför har skolan inte arbetat vidare med normkritik.

Lärarna säger att det i något arbetslag finns ett stort intresse och en omfattande kunskap om jämställdhetsfrågor. De uppger vidare att de redan för några år sedan tog upp att de önskade kompetensutveckling kring jämställdhet men att den dåvarande försteläraren, som hade ett specialuppdrag kring jämställdhet i sin tjänst, slutade. Rektorn säger att hen är medveten om att det finns ett stort intresse för jämställdhetsfrågor hos vissa lärare i kollegiet. Representanter för elevhälsan och övrig personal berättar att de inte närvarat vid den normkritiska föreläsning som hållits under våren och som enligt rektorn skulle utgöra startskottet på det normkritiska arbetet på skolenivå. Övrig skolpersonal säger att när det kommer till hur de ska värna likvärdigheten och jämställdheten på skolan är det "sunt förnuft" som gäller. Några lärare uppger dock i intervju att de har diskuterat jämställdhet med rektorn i relation till arbetet med både trygghet och bedömning, men att det har skett vid enstaka tillfällen och inte som en del i de ordinarie arbetsprocesserna.

Granskningen visar vidare att inte heller eleverna görs delaktiga i arbetet med jämställdhet. Eleverna uppger i intervju att de inte tror att de har möjlighet att vara med och påverka hur skolan skulle kunna arbeta med jämställdhet.

Rektors skapande av kontinuitet i arbetet med jämställdhet

Granskningen visar att rektorn inte leder ett arbete med jämställdhet och därmed inte heller har skapat bestående strukturer för hur ett sådant arbete ska genomföras och följas upp. Av intervjuer med lärare, elevhälsans representanter och övrig skolpersonal framkommer att rektor inte leder några specifika insatser kring jämställdhet, och rektorn bekräftar att hen inte arbetar specifikt med jämställdhetsuppdraget.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Rektor behöver utveckla ett långsiktigt jämställdhetsarbete som utgår från identifierade behov på skolan. Ett sådant arbete behöver omfatta hela skolans organisation samt integreras och synliggöras i de ordinarie arbetsprocesserna kring trygghet och värdegrund. I detta ingår att kartlägga/följa upp jämställdhetsområden med koppling till en trygg skolmiljö och utifrån en analys av det som framkommer i kartläggningen/uppföljningen besluta om och genomföra utvecklingsåtgärder.

2. I vilken utsträckning arbetar lärare och skolans personal i övrigt medvetet för att alla elever, oberoende av könstillhörighet, ska mötas samt ges en jämställd och trygg skolmiljö?

Inom detta område granskas i vilken utsträckning skolpersonalen arbetar med att kritiskt granska normer kring kön i verksamheten, i vilken utsträckning skolpersonalen arbetar för att elever ska ges en jämställd och trygg skolmiljö utanför undervisningen samt i vilken utsträckning lärare förmedlar jämställdhet som värde genom sitt förhållningssätt i undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att lärare och skolans övriga personal i vissa delar bedriver ett arbete för att elever ska mötas och ges en jämställd och trygg skolmiljö. Granskningen visar att skolpersonalen i viss mån arbetar för att elever ska ges en jämställd och trygg skolmiljö utanför undervisningen och att lärare i huvudsak förmedlar jämställdhet som värde genom sitt förhållningssätt i undervisningen. Samtidigt visar granskningen att det till viss del saknas regelbundna och strukturerade diskussioner om och en kritisk granskning av könsnormer i relation till verksamheten.

Personalens arbete för en jämställd och trygg skolmiljö utanför undervisningen

Granskningen visar att skolan i viss mån arbetar för ett likvärdigt bemötande av elever oberoende av könstillhörighet. Utifrån de observationer som gjordes under besöket är de allra flesta elever inomhus under rasttid. Eleverna befinner sig i korridorer och på uppehållsytor, exempelvis i "hubben" som är en uppehållsyta utanför biblioteket mitt i skolbyggnaden där det också finns ett bemannat kafé. Vid observationerna står flickor för sig och pojkar för sig i olika grupper men eleverna framhåller i intervju att flickor och pojkar umgås med varandra. Det finns vid observationstillfällena personal som rör sig i korridorerna och som ingriper mot grupper med pojkar när dessa blir högljudda eller "skojbråkar". Enligt lärarna ska det göras ett rastvaktsschema men detta är vid tiden för besöket inte implementerat. Elever säger i intervju att det hela tiden rör sig lärare och annan personal i korridorer och uppehållsrum och att de för det mesta pratar med både flickor och pojkar på ett likvärdigt sätt. Några elever säger att lärarna sällan söker upp dem utanför klassrummet och om man vill ha kontakt med en lärare måste man söka upp hen. Några elever uppger att pojkar ibland får fler och hårdare tillsägelser än flickor. Det framgår vidare av intervjuer både med lärare och representanter för elevhälsan att sedan "hubben" öppnades och bemannades har flickor också rört sig i den miljön vilken tidigare var ganska stökig och dominerad av pojkar. Övrig skolpersonal uppger i intervju att de blivit uppmanade av rektorn att vara observanta när det sker kränkningar och signalera till elevhälsan. Rektorn uppger att hen arbetar för att implementera ett rastvårdsschema och fler gemensamma rastaktiviteter för elever i "hubben" och i aulan men att detta arbete ännu inte är klart. Rektorn säger att hen skapar sig en bild av hur personalen bemöter eleverna genom att röra sig i lokalerna och genom samtal med lärarna.

Granskningen visar att skolans personal arbetar för att skolmiljön ska vara jämställd och tillgänglig för alla elever oberoende av kön. Representanter för elevhälsan uppger i intervju att rektorns initiativ med att bemanna "hubben" var en reaktion på att utrymmet tidigare varit en plats där många pojkar kunde springa runt och vara högljudda, men att utrymmet sedan det blev bemannat förefaller tryggare både för pojkar och flickor.

Eleverna berättar också att det tidigare varit många elever som inte ville duscha efter idrotten men att det nu är bättre eftersom skolan satt upp duschbås i omklädningsrummen. Skolinspektionen observerar att det finns klotter på toalettdörrarnas insida med sexistiskt och homofobiskt innehåll. När personalen tillfrågas om detta säger de att det inte är något som de observerat.

Granskningen visar att personalen ingriper när elevers språkbruk och beteende strider mot värdegrunden. Trots att åtgärder vidtagits för att skapa en trygg skolmiljö säger lärarna att det finns pojkar på skolan som är högljudda och "skojbråkar" samt har ett nedsättande språkbruk. Lärarna säger att det är lättare att ingripa när pojkarna har konflikter eftersom pojkarnas konflikter är mer synliga än flickornas. Eleverna säger att de i stort sett känner sig trygga överallt på skolan men att det är högljutt i anslutning till matsalen och att det händer att det blir slagsmål där. De säger samtidigt att det inte känns otryggt eftersom det alltid finns personal i matsalen som ingriper om det händer något. Eleverna säger att de i stort sett känner sig trygga överallt på skolan. De berättar att det tidigare varit många som inte ville duscha efter idrotten men att det nu är bättre eftersom skolan satt upp duschbås i omklädningsrummen. Eleverna säger vidare att många toaletter är ofräscha och att det saknas sanitetspåsar. Observationerna bekräftar att det är ostädat på flera toaletter. Dessutom observeras klotter på toalettdörrarnas insida med sexistiskt och homofobiskt innehåll. Detta klotter har ingen i den intervjuade personalen observerat. I övrigt finns det inga bilder eller budskap i de allmänna utrymmena som förstärker begränsande könsmonster. Av elevintervjuerna framgår vidare att det är högljutt i anslutning till matsalen och att det händer att det blir slagsmål där, men eleverna säger att det inte är otryggt och att det alltid finns personal i matsalen som ingriper om det händer något.

Lärares arbete med att förmedla jämställdhet genom sitt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att även om flera lärare säger att de har samma förväntningar på alla elever visar granskningen att ett sådant förhållningssätt inte genomsyrar undervisningen. Det framgår av intervju med lärarna att flera av dem arbetar med ett normkritiskt och självreflekterande arbetssätt i syfte att öka ett likvärdigt bemötande mot alla elever oberoende av könstillhörighet. Trots detta uppger eleverna att vissa lärare behandlar flickor och pojkar på olika sätt. Några elever säger exempelvis att de tror att lärarna har lägre förväntningar på pojkarnas prestation. Observationerna bekräftar att det finns en variation i bemötande av flickor och pojkar mellan lärare. Vid ett tillfälle får pojkarna mer hjälp i klassrummet eftersom de ber om hjälp. Någon flicka i klassen som har kommit långt med sin uppgift hjälper pojkar och flickor utan att läraren noterar detta. Vid ett observationstillfälle iakttas en lektion där läraren utmanar och hjälper flickor och pojkar i lika hög utsträckning och använder ett liknande kroppsspråk både mot flickor och pojkar. På en annan lektion markerar läraren tydligt när flickor börjar prata med varandra, medan pojkar som pratar högt rakt ut inte får tillsägelser vid varje enskilt tillfälle. Några elever uppger i intervju att de upplever att flickorna får mer rättigheter på lektionerna och att lärarna inte säger till dem lika ofta. Andra elever säger att enskilda lärare favoriserar flickor respektive pojkar och en elev berättar att hen hörde när en lärare berättade att flickor har en högre kapacitet till kunskap än vad pojkar har. Rektorn säger att hen inte vet om lärare har samma förväntningar på pojkar och flickor.

Granskningen visar vidare att det på de observerade lektionerna finns exempel på hur lärare gör skillnader mellan pojkar och flickor. Det handlar om hur läraren fördelar sin tid

mellan könen, att flickor agerar hjälplärare till andra elever och att läraren tolererar mer prat från pojkar än från flickor. Lärarna säger att de försöker ge talutrymme åt både flickor och pojkar på lektionerna, oftast genom handuppräkring men också genom att ställa direkta frågor till enskilda elever. Eleverna säger i intervju att flickorna i en klass är tystare i undervisningssituationen än vad pojkarna är och att läraren hanterar det med att vända sig mer till flickorna med direkta frågor. I en annan klass är det pojkarna som är mer tysta, uppger eleverna, som säger att de tror att det handlar om att det finns en förväntan från samhället på att pojkar ska klara sig själva och inte be om hjälp. Eleverna i båda intervjugrupperna säger att de upplever att flickorna generellt sett har mer inflytande över undervisningen än vad pojkarna har. Den ena gruppen säger att de tror att det handlar om att pojkarna inte bryr sig så mycket om att ha inflytande och därför lämnar över ansvaret att vara delaktiga och påverka sin undervisning till flickorna. Representanter för elevhälsan uppger i intervju att de vid ett tillfälle, på en lärares uppmaning, varit inne i en klass där flickorna inte vågade ta plats under lektionstid, i syfte att arbeta med könsmönstret och positiv kommunikation. Rektorn säger att hens intryck är att både flickor och pojkar vågar och får ta plats i klassrummet.

Granskningen visar att lärarna i huvudsak arbetar med att främja interaktionen mellan elever oberoende av könstillhörighet. Av intervjuer med elever och lärare framgår det att eleverna för det mesta har en fast placering i klassrummet och att dessa placeringar är gjorda dels utifrån att pojkar och flickor ska interagera, dels utifrån vilka personer som fungerar tillsammans. Eleverna berättar att när de ska jobba i grupp använder lärarna en app för att gruppindelningen ska ske slumpmässigt. Lärarna uppger vidare att gruppindelningen i undantagsfall kan vara könsspecifik, exempelvis när eleverna har sex- och samlevnadsundervisning inom ämnet naturvetenskap. Lärarna ser för det mesta till att främja interaktion mellan könen genom att flickor och pojkar får mötas och samarbeta med varandra. Vid flertalet lektionsobservationer är eleverna placerade i könsblandade grupper.

Vidare visar granskningen att eleverna i några ämnen får möjlighet att diskutera jämställdhetsfrågor och att lärare ger utrymme för kontroversiella åsikter men tar tydligt ställning för skolans värdegrund. Både elever och lärare säger att eleverna diskuterar jämställdhet i de samhällsvetenskapliga ämnena, främst i ämnena historia och religion, men att det även har förekommit diskussioner om jämställdhet i andra ämnen. Eleverna säger att lärarna alltid markerar skolans värdegrund om det skulle framkomma att elever har kontroversiella åsikter, men några elever säger att de tror att det finns elever på skolan som inte vågar säga vad de tycker. Lärarna berättar att de försöker motverka traditionella könsnormer och ta upp jämställdhetsdiskussioner där det är lämpligt. En lärare berättar exempelvis att hen hade haft en diskussion om hur män och kvinnor i Sverige delar på uppgifter i hemmet. Rektorn säger att hen känner till att jämställdhet diskuteras i de samhällsvetenskapliga ämnena och sex- och samlevnadsområdet i de naturvetenskapliga ämnena, men att därutöver det kan se väldigt olika ut. Rektorn uppger vidare att hen tror att det finns några lärare på skolan som drar sig för att diskutera jämställdhet på grund av elevernas etnicitet och att det därför finns en önskan om att externa föreläsare eller elevhälsan ska hantera dylika frågor. Rektorn tillägger att när kontroversiella åsikter resulterade i flera kränkningar under föregående läsår vidtog skolan åtgärder och lärarna fick stöd både av skolans kurator och av personal från en organisation som arbetar med ungdomsverksamhet.

Granskningen visar också att de flesta lärare reagerar och ingriper när språkbruk och beteende strider mot värdegrunden i undervisningen. Eleverna uppger i intervju att lärare reagerar när elever skojbråkar eller använder ett grovt språk på lektionerna men att det skiljer sig åt mellan lärare hur tydligt de reagerar och agerar. Några elever säger att vissa lärare säger ifrån direkt medan andra lärare bara säger att eleverna ska vara tysta utan att påpeka själva kommentaren. Det framgår av intervjuer med både elever och lärare att det främst är pojkar som får tillsägelser eftersom det oftast är de som deltar i skojbråk under lektionstid.

Synliggörande och granskning av normer kring kön

Granskningen visar att rektorn har påbörjat en fortbildningsinsats för personalen med fokus på normkritiska förhållningssätt. Det finns behov av att ytterligare synliggöra normer kring kön, säger rektorn, som vidare berättar att hen har påbörjat en fortbildningsinsats med fokus på normkritiska förhållningssätt. Representanter för elevhälsan uppger att personalen på skolan under våren påbörjade ett arbete kring normkritik i kollegiet, där jämställdhet var ett perspektiv. Det framgår både av intervjuer med elevhälsan och lärarna att det finns ett behov av att på skolan arbeta med att prata om och synliggöra normer och att de behöver fortbildning i hur de ska arbeta med normer kring kön i relation till framförallt etnicitet. Representanter för elevhälsan säger att de diskuterar normer kring kön utifrån om det skett någon kränkning på området. De kränkningar som sker på skolan har enligt elevhälsan oftast en sexistisk eller etnisk grund. Representanter för elevhälsan säger att när de diskuterar normer kring kön har det varit utifrån kränkingsanmälningar.

Granskningen visar att personalen till viss del reflekterar kring hur könsnormer kommer till uttryck i bemötandet av elever men att detta inte sker under strukturerade former. Lärarna säger att de ibland kommer på sig själva med att behandla pojkar och flickor på olika sätt. Någon lärare säger att om en flicka mår dåligt lägger man huvudet på sned och skickar henne till kuratorn men när det är en pojke som ger uttryck för att han mår dåligt kanske man är mer hård och bara säger ifrån. Lärarna säger också att de har diskuterat att det är en styrka att personalen är av olika kön och olika ålder. De poängterar att kollegiet på skolan består av lika många kvinnor som män och att de tror att det därför blir lättare för eleverna att identifiera sig och känna tillit. Representanter för elevhälsan säger att de kan se att flickor och pojkar behandlas olika även om de tillägger att de inte har några konkreta bevis för att det är så. Rektorn säger att hen visserligen varit ute på klassrumsbesök men att hen då tittat främst på lärarnas pedagogiska ledarskap och inte på hur lärarna arbetar med jämställdhet eller normer i undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete i första hand behöver inledas inom följande område.

- Skolpersonalen behöver regelbundet synliggöra och kritiskt granska normer kring kön i den egna verksamheten, i syfte att skapa en jämställd och trygg skolmiljö. I detta ingår att rektor ger förutsättningar för lärare att diskutera hur normer och förväntningar gällande kön kommer till uttryck i undervisningssituationen. Det kan exempelvis handla om att personalen ges möjlighet att diskutera och reflektera över sina egna föreställningar om kön i relation till skolans värdegrund, att personalen diskuterar hur normer och förväntningar gällande kön kommer till uttryck i bemötande av elever och elevers bemötande av varandra, och att

personalen diskuterar hur normer och förväntningar kring kön påverkar elevernas trygghet på skolan.

På Skolinspektionens vägnar

X Inger Börjesson

Beslutsfattare

Signerat av: Inger Börjesson

X Anna Alm

Föredragande

Signerat av: Anna Alm

I ärendets handläggning har även utredare Fredrik Holmqvist och utredare Johanna Tinghammar Bruck deltagit.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/tematisk-kvalitetsgranskning-av-grundskolors-arbete-med-jamstalldhet/>

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter om verksamheten

Vallhamraskolan är en 1-9 skola som ligger i Vallhamra, Partille kommun. Granskningen omfattar de cirka 293 elever som går i årskurserna 7 till 9. Skolan är organiserad i arbetslag. Skolan leds av en rektor.

Bilaga 2: Rättslig reglering med mera

1 kap. 4 § skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I förarbetena till skollagen förtydligas att skolan ska ge varje flicka och pojke lika möjlighet att utveckla sin fulla potential som människa (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 221). Vidare framhålls att det, för att förmedla och förankra de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar, måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 221 och s. 634).

1 kap. 5 § skollagen

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och motverka all form av kränkande behandling.¹

2 kap. 8 § skollagen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

2 kap. 25 § skollagen

För eleverna i bland annat förskoleklassen och grundskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

I förarbetena till skollagen förtydligas att de mer generellt inriktade uppgifterna där elevhälsans medverkan är viktig, rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som exempelvis arbetet mot kränkande behandling samt undervisningen om jämställdhet och sex och samlevnad. Elevhälsan har också ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor (Prop. (2009/10:165), Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 276).

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

¹ Se även 6 kap. 6-10 §§ skollagen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på skolenhetsnivå. Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbetet vid enheten genomförs.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

5 kap. 3 § skollagen

Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

I förarbetena till skollagen framhålls att det förebyggande arbetet är centralt vid skapandet av en trygg skolmiljö för alla elever samt att det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där de grundläggande demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna kommer till uttryck i praktisk handling (Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet, s. 320).

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37),² 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, En likvärdig utbildning

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevers lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans, samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen, med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37) , 1 Skolans värdegrund och uppdrag, Grundläggande värden, Skolans uppdrag

Skolan ska verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för alla människor, oberoende av könstillhörighet. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.

² Skolans jämställdhetsuppdrag har förtydligats genom revideringar i läroplanen som trädde i kraft den 1 juli 2018 (SKOLFS 2018:8).

Läroplanen för grundskolan (SKOLFS 2010:37), 2.1 Normer och värden, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar

Skolans mål är att varje elev

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter,
- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor,

Alla som arbetar i skolan ska bland annat

- i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor,
- i sin verksamhet bidra till att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet,
- aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper,

Läraren ska bland annat

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet,
- synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor,
- planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet,
- öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem,
- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling,
- tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen,
- samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete,

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven.

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar bland annat för att

- utbildningen och undervisningen organiseras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet,
- i undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis, jämställdhet och sex och samlevnad,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen

Skolverkets allmänna råd om Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet (s. 11-12, 27), (SKOLFS 2012:98.)

I kommentar till Skolverkets allmänna råd om systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet framhålls att syftet med kvalitetsarbetet är att de nationella målen för utbildningen ska uppfyllas. Det finns dock inget som hindrar att man inom kvalitetsarbetet även formulerar och följer upp egna mål (de får dock inte strida mot de nationella målen). Ytterst handlar det om att alla barn och elever ska erbjudas en likvärdig utbildning av hög kvalitet oberoende av bland annat kön. Vidare framhålls att kontinuerlig uppföljning innebär att fortlöpande samla in saklig information - vilken kan vara både kvantitativ och kvalitativ - om verksamhetens förutsättningar, genomförande och resultat.